

۲۰۱۹/۰۱/۰۵

قیس کبیر

قاموس، قاموس نگاری و قاموس کبیر افغانستان

هموطنان گرامی، به مناسبت سال نو عیسوی و گذشت تقریباً سه و نیم سال از تدوین قاموس کبیر افغانستان، لازم میبینم، که مطالب مختصری را در رابطه با نکات ذیل به هموطنان و دستداران زبان دری ارائه نمایم:

- معنی لغوی کلمه قاموس و قاموس نگاری
- ورود کتاب های چاپی اعم از قاموس ها و لغتنامه های زبان دری / فارسی برای اولین بار از کشور افغانستان به ایران (نه معکوس آن)
- جزئیات در باره قاموس کبیر افغانستان.

معنی لغوی قاموس:

الف - قاموس به معنی هر مجموعه که در آن لغات جمع آوری شده باشد. قاموس، فرهنگ لغات، مجموعه لغات، دسته از لغات، نامه از مجموعه لغات و لغتنامه را گویند.

ب - قاموس نام یکی از لغتنامه های عربی است - تألیف مجدالدین فیروز آبادی. این کتاب از زمان تألیف آن مورد توجه زیاد واقع شده و مکرر شرح و تحشیه و ترجمه شده است.

ج - استفاده از کلمه قاموس برای قلم (رود بزرگ)، بحر، بحر عمیق، بحر عظیم، (در حالت صفت) به معنی رازدار، سرپوش نیز متداول است.

د- (اسم) عمیق ترین قسمت بحر را نیز قاموس گویند. جمع قاموس، قوامیس است.

قاموس نگاری:

جمع آوری لغات و معنی لغات در یک مجموعه است.

(تسجیل لغات و معانی آن بر اساس امانت داری اقتباس شده است).

ورود کتاب های چاپی به زبان دری / فارسی از کشور ما افغانستان به ایران

ادیب و محقق زبان دری محترم فارانی مسعود درین رابطه چنین می نویسند:

کتاب های چاپی به صورت عموم، جز در سالهای اخیر (دهه سی هجری شمسی) هیچگاه از ایران وارد افغانستان نشده است. بر عکس این ایران بوده که سالیان درازی کتابهای دری چاپی را از طریق کشور ما (افغانستان) دریافت میکرده است!

اگر به تاریخ لغتنامه ها مراجعه شود، دیده میشود، که پیش از آمدن مؤسسات نشراتی فرانکلین امریکایی و قبل از ایجاد شوروی، شهر پیشاور که هنوز خط دیورند آن را از پیکر افغانستان جدا نکرده بود و (بازار قصه خوانی) آن بزرگترین مرکز پخش کتب دری در منطقه شامل افغانستان، ایران و آسیای میانه بود.

بهترین آثار و بزرگترین فرهنگ های که در هند - قبل از تجزیه هند تدوین می شدند، در بازار قصه خوانی پیشاور امروزی پیشکش می شد - زمانیکه فرهنگ نویسان ایرانیستانی هنوز از مادر تولد نشده بودند.

جهت اثبات ادعای بالا چند مثال را از قاموس ها و لغتنامه های که اولین بار در کشور هند آزمان (بعضاً توسط دانشمندان افغان) تألیف و به چاپ رسیده اند و نویسندگان ایرانی از طریق افغانستان به آن دسترسی پیدا کردند، مختصراً ارائه میکنیم:

فخر قواس: نام اولین فرهنگ زبان دریست که در هند نوشته و نشر شد. این فرهنگ توسط دانشمند بنام (مبارک شاه غزنوی، مشهور به فخر قواس، متوفی ۷۱۶ هـ.ق.) که از ولایت غزنی بود، در هند تألیف شده است.

الفضائل فی منافع الافاضل: لغتنامه دیگریست، که بعد از فخر قواس، توسط (محمد بن قوام، مشهور به بلخی) که از ولایت بلخ بود، اواخر قرن هشتم به زبان دری در هند نشر شد.

اداه الفضلاء: نام لغتنامه دیگریست، که توسط (محمد دهلوی معروف به -دهاردال- در ۸۲۲ هـ.ق) به زبان دری / فارسی در هند نشر شد.

شرف نامه: لغتنامه دیگر زبان دری است، که توسط (ابراهیم قوام فاروقی - در اوایل قرن نهم) که فرهنگ اش را به نام مرشد خود - شرف الدین احمد منیری در ولایت بهار هند - تألیف و نشر کرد.

مفتاح الفضلاء: توسط (محمد بن داود بن محمود - به سال ۸۷۳ هـ، ق) در هند نشر شد.

تحفة السعادة: این لغتنامه توسط (محمود بن شیخ ضیاء - سال ۹۱۶ هـ. ق) در زمان اسکندر بن بهلول شاه در هند نشر شد.

مجمع اللغات: مؤلف این لغتنامه (ابوالفضل - وزیر جلال الدین اکبر شاه در اخیر قرن نهم) میباشد، که در سال ۹۹۴ هـ. ق در هند نشر شد.

مدار الافاضل: این لغتنامه به قلم (الله داد فیضی بن اسد العلماء علی شیر سر هندی، در اوایل قرن یازدهم) به رشته نگارش در آمد و به سال 1001 هـ ق در هند نشر شد.

غیاث اللغات: تألیف (حمد غیاث الدین بن جلال الدین رامپوری - در ۱۲۴۲ هـ ق) میباشد، که در هند نشر شد.

ارمغان آصفی: این لغتنامه زبان دری / فارسی بنام (شاه آصف ششم - پادشاه دکن در سال ۱۲۹۰ هـ ق) در هند نشر شد.

آندراج: توسط (محمد پادشاه، متخلص به "شاد" منشی مهاراجه آندراج - راجه ولایت ویجینگر در قرن چهاردهم) تألیف و منتشر شده است. پایان تألیف 1306 هـ. ق بود.

نقش بدیع: تألیف (وجاهت حسین عندلیب شادانی رامپوری - در سال ۱۳۴۲ هـ ق) در لاهور به چاپ رسید.

فرهنگ جهانگیری: (جمال الدین حسین فخر الدین حسن - در سال ۱۰۳۲) این فرهنگ لغات را نوشت و به پادشاه هند جهانگیر بن اکبر شاه عرضه داشت.

چهار عنصر دانش: توسط (امان الله ملقب به "خانه زاد خان فیروز جنگ") در زمان سلطنت جهانگیر (۱۰۱۴-۱۰۳۷) تألیف و در هند نشر شد.

برهان قاطع: به دست (محمدحسین بن خلف تبریزی- متخلص به برهان - در سال ۱۰۶۲ هـ.) در حیدرآباد هندوستان نوشته و نشر شد.

فرهنگ رشیدی: این فرهنگ لغات توسط (عبد الرشید عبد الغفور حسینی مدنی) که از مردمان تته / سند بود، دو سال پس از تألیف فرهنگ برهان، یعنی در ۱۰۶۴ هـ ق نوشته و در هند نشر شد.

سراج اللغات و چراغ هدایت: لغتنامه است که به قلم (سراج الدین علی خان اکبر آبادی، متخلص به - آرزو - در قرن دوازدهم) در هند تألیف و منتشر شد.

هفت قلم: یا هفت قاموس از (مولوی قبول محمد، منشی نهول کشور هند، در سال ۱۳۰۸ هـ ق) چاپ مطبوعه لکنهو هند شد.

آصف اللغات: تألیف (نواب عزیز جنگ بهادر، متوفی ۱۳۴۳ هـ ق) در ۱۷ جلد تا حرف جیم منتشر شده و مؤلف را متأسفانه مرگ مجال نداد، تا این فرهنگ را تکمیل کند.

فرهنگ نظام: یا نظام دکن، تألیف (سید محمد علی داعی الاسلام در پنج جلد، در سال ۱۳۴۶-۱۳۵۸ هـ ق) در حیدر آباد دکن به طبع رسید.

تاج المصادر بیهقی: (ابوجعفر احمد بن علی معروف به بوجعفرک - حدود ۴۷۰ ش) این لغتنامه را نوشته است، که اولین چاپ آن در بمبئی هند صورت گرفت.

و...و... و

چون مردم کم بضاعت کتاب خوان در افغانستان، فقط توان خرید غیث اللغات را داشتند، شهرت غیث اللغات بیشتر از دیگر لغتنامه ها در بین ما افغانها موجود است.

تمام لغتنامه های که در بالا نام گرفته شد، همه به زبان دری / فارسی نوشته و تألیف شده اند، که هم اکنون مأخذ و منابع لغتنامه های مروجه ایران امروزی و افغانستان میباشند. این لغتنامه های "مادر" زمانی به دری / فارسی زبانان غیر هندی، در بازار قصه خوانی پیشاور عرضه می شد و از طریق افغانستان به ایران صادر میشد. نه معکوس آن!

قاموس کبیر افغانستان لغتنامه زبانی (علمی و مسلکی) جامع و بزرگ افغانستان

لغتنامه یا «قاموس کبیر افغانستان» به دلیل پاسخگویی به نیازمندی های زبانی و ادبی افغانان در جغرافیای کشور افغانستان از ارزش والای برخوردار است. زیرا در لغتنامه های دیگر زبان دری / فارسی با تأسف و با وجود موجودیت لغات متعدد و بیشمار، به کمبود شدید اصطلاحات مروج زبانی در افغانستان بر می خوریم، گرچه این اصطلاحات در افغانستان بالا تر از 80 در صد در عرف عام معمول بوده و اتباع افغان با آن بطور شفاهی و تحریری تکلم میکنند.

"قاموس کبیر افغانستان" در کنار لغات عدیده خصیصه ای را نیز دارا میباشد، که مورد نیاز افغان هاست. این لغتنامه علاوه بر لغاتیکه سازنده کلام گفتاری و نوشتاری است، معرفی اصالت افغانستان در شعبات مختلف، مسائل علمی و مسلکی، جغرافیای افغانستان، پیداوار و تولیدات، خوراکه و بالاخره تمام جزئیات مربوط به افغانستان را نظر به توان در بر میگیرد. اگر عمیق تر بر آن بنگریم، در حقیقت قاموس کبیر افغانستان بنیان یا تهداب ابتدائی یک انسکلوپدیا (لیکسیکون) و یا دایرة المعارف را گذاشته است، که به کمک خدا (ج) و سعی همکاران و دانشمندان وطنپرست ما شاید روزی به یک دایرة المعارف جامع و مکمل ارتقاء یابد.

در اخیر باید دو نکته مختصر دیگر نیز یادآوری شود:

یکی اینکه، از تمام همکاران محترم و عزیز «قاموس کبیر افغانستان» از صمیم قلب سپاسگزاریم، که بدون کدام

د پانوی شمیره: له 3 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

دستمزد مادی از مدت تقریباً سه سال به اینطرف در اكمال این قاموس سعی و تلاش می ورزند - فقط به خاطریکه به وطن و کلتور و فرهنگ خود عشق میورزند. در ضمن از تمام آنهای که یا به حق یا به ناحق از کار ما انتقاد های سازنده یا تخریب کننده نموده اند، صمیمانه خواهش میکنیم، که در اصلاح و غنای این قاموس با ما همکاری نمایند.

دوم، اگر صادقانه و واقعینانه قضاوت کنیم، یگانه کشوری که جهت غنای زبان دری / فارسی کار بنیادی کرده است، مردمان و دولت های فراخ نظر، فرهنگ پرور و متمدن کشور هند بوده است، که ما افغانها باید پاس این خدمت بزرگ تاریخی هندی ها را برای همیشه گرامی بداریم - بدون اینکه مانند همسایه غربی ما، افتخارات فرهنگی دیگران را از آنها دزدیده باشیم.

د پانو شمیره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درننبت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ